

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Гончарової Інни Сергіївни**
**«Формування полікультурної компетентності у майбутніх менеджерів
туризму у вищих навчальних закладах»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Сьогодні туризм є одним із засобів інтеграції та комунікації в сучасному суспільстві, який не лише виконує традиційні функції відпочинку, а й стає рівноправним учасником економічних процесів. Туризм значно впливає на світову та державну економіку: є джерелом валютних надходжень; забезпечує зростання зайнятості населення; розширює внески в платіжний баланс країн та ін. Крім того, туризм – це ефективний засіб охорони природи та збереження культурної спадщини, оскільки саме ці елементи становлять основу його ресурсної бази. Виключно актуальна проблема полягає в підготовці кадрів у сфері туризму в Україні. І проблема ця складніше, ніж просто дефіцит випускників.

В даний час ситуація на ринку така, що випускники профільних навчальних закладів не відповідають повною мірою професійним вимогам та міжнародним стандартам. Сьогоднішні фахівці мають низький професійний рівень, тому готелям і туристичним фірмам, які мають власні програми корпоративної підготовки фахівців, доводиться заново навчати прийнятих на роботу співробітників. У молодих фахівців туристичної галузі спостерігається недостатня компетентність і відсутність адаптаційних навичок, якими вони повинні володіти в розвинутому конкурентному середовищі. Випускникам не вистачає практичного досвіду, знань з історії та культури, традицій та звичаїв інших народів, зокрема полікультурної підготовки.

Дослідженню процесу формування полікультурної компетентності у майбутніх менеджерів туризму у закладах вищої освіти й присвячено наукову роботу **Гончарової Інни Сергіївни**.

Аналіз тексту дисертаційної роботи показав, що авторкою ретельно проаналізовано значну за обсягом наукову та психолого-педагогічну літературу, що стало підставою для коректного визначення тенденцій розвитку вищої туристської освіти в Україні, розкриття вимоги до її змісту, всебічної характеристики феномену полікультурної компетентності, теоретико-методичних засад її формування. Переконливими та багатими за змістом є результати вивчення практики культурологічної підготовки майбутніх менеджерів з туризму. Дисертантка на основі виявлених суперечностей сформульовано актуальне наукове завдання: здійснити теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування

полікультурної компетентності у майбутніх менеджерів з туризму у закладах вищої освіти.

Дослідницею чітко й у взаємозв'язку сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, які повністю знайшли відбиття у змісті дисертаційної роботи. У відповідності до завдань обрано й реалізовано методи дослідження (теоретичні, емпіричні, математичної статистики).

Чітко визначено структуру роботи, яка складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади проблеми формування полікультурної компетентності в майбутніх менеджерів з туризму у закладах вищої освіти» **Гончарова Інна Сергівна** переконливо довела актуальність вирішення встановленої наукової проблеми, доцільність обраного дослідницького інструментарію та способів його використання шляхом ретельного аналізу: змісту й обсягу таких понять, як: «культура», «полікультурність», «полікультурна особистість», «компетентність», «компетенція», «педагогічна технологія», «критерії та рівні підготовки»; співвідношень «культура» – «полікультурність», «компетенція» – «компетентність» та «полікультурна компетентність»; сутності й значення в освіті культурологічного підходу, видів підсистем та компонентів культури.

Заслугує на схвалення послуговування концептуальними положеннями таких наукових підходів, як компетентнісного, інтегративного, особистісно-діяльнісного, соціокультурного, діалогічного. На основі аналізу авторкою сформульовані власні визначення базових понять, із якими можна погодитися.

Застосування системного підходу дозволило авторці розглядати полікультурну компетентність як цілісність, визначити склад і структуру основних компонентів, взаємозалежності між ними, а також її зв'язок з метасистемою, тобто системою більш високого порядку – загальною культурою особистості.

Гончаровою І. С. вдало висвітлено тезу про те, що полікультурна компетентність майбутніх менеджерів туризму становить інтегративну якість особистості майбутнього професіонала, яка формується в процесі навчання у ЗВО та включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для повсякденного життя та діяльності в полікультурному суспільстві, що реалізується в здатності вирішувати завдання професійної діяльності в ході взаємодії із представниками різних культур.

Повністю погоджуємося зі структурою та змістом полікультурної компетентності майбутніх менеджерів туризму (табл. 1.1), які представлено у вигляді таких структурних компонентів: когнітивного, який включає спектр знань і теоретичних умінь, необхідних для ефективної життєдіяльності та професійної

діяльності в полікультурному середовищі; мотиваційно-ціннісного, який характеризується освоєнням гуманістичних цінностей, які належать до життя в полікультурному суспільстві, толерантним ставленням до представників інших соціально-культурних груп і мотивацією до міжкультурної взаємодії; діяльнісно-поведінкового, який містить вміння вирішувати міжкультурні проблеми, ефективно діяти в полікультурному середовищі, здійснювати активну взаємодію з представниками різних культур у контексті вирішення професійних завдань.

У площині досліджуваної проблеми знаходяться розробки, що стосуються критеріїв оцінки та рівнів сформованості полікультурної компетентності в майбутніх менеджерів з туризму, серед яких здобувачка визначає: сформованість гуманістичних цінностей, толерантного ставлення до представників інших соціально-культурних груп і вмотивованість до міжкультурної взаємодії; спеціального спектру знань і теоретичних умінь, необхідних для ефективної життєдіяльності та професійної діяльності в полікультурному середовищі. Їх застосування у навчальному процесі уможливило розроблена **І. С. Гончаровою** критеріально-рівнева шкала оцінки сформованості полікультурної компетентності у майбутніх менеджерів з туризму. З урахуванням вище зазначеного дисертантка досить чітко визначила три рівні сформованості полікультурної компетентності майбутніх менеджерів з туризму за окресленими критеріями, надала їм змістовну характеристику та добрала необхідний діагностичний інструментарій.

Чітко сформульовані у кожному пункті роботи завдання, напрямки розвитку наукової думки та послідовність подання інформації, однозначно та у взаємозв'язку сформульовані проміжні висновки системно організують дисертаційний матеріал.

У **другому розділі** «Обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх менеджерів з туризму в освітньому процесі ЗВО» дисертантка обґрунтувала та навела дані експериментального впровадження та реалізації педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх менеджерів з туризму в освітньому процесі ЗВО; здійснила всебічний аналіз та оцінку результатів дослідно-експериментальної роботи з формування полікультурної компетентності у майбутніх менеджерів з туризму.

Заслугує на схвалення широка експериментальна база (Інститут торгівлі, обслуговуючих технологій і туризму ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ); кафедри туризму і готельно-ресторанного сервісу Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; кафедри географії України і туризму Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка) та достатня кількість учасників експерименту, які представляли контрольну та експериментальну групи.

Відмічаємо, що при виборі тієї чи тієї форми контролю дисертантка керувалась вимогами об'єктивності, валідності, діагностичної цінності, достовірності, репрезентативності, ефективності математичної обробки результатів. У контрольній і експериментальній групах використовувалися одні й ті самі критерії оцінки.

Підкреслюємо ретельність, з якою **І. С. Гончарова** підготувала та здійснила експериментальне дослідження. Наприклад, кожне питання, включене до анкет, було проаналізоване за чотирма параметрами: зміст питання, його формулювання, форма відповіді на питання, місце питання в послідовності.

В дослідженні доведено, що технології формування полікультурної компетентності передбачають широке впровадження, окрім традиційних форм та методів навчання (проблемна лекція, дискусія, евристичні бесіда), інноваційних інтерактивних (ділова гра, аналіз проблемних ситуацій, кейс-метод, «мозковий штурм», круглий стіл та ін.), творчих і практико зорієнтованих завдань, виконання яких дозволило студентам усвідомити особливості культурної дійсності та опанувати навички розв'язання професійних завдань у площині їх полікультурного вияву.

У цьому розділі роботи за допомогою, зокрема емпіричних методів та методів математичної статистики, автором остаточно підтверджено **гіпотезу** дослідження, яка полягала у тому, що для формування полікультурної компетентності в майбутніх менеджерів з туризму в закладах вищої освіти набуде ефективності, якщо в процесі їхньої фахової підготовки будуть реалізовані такі педагогічні умови, як-от: інтеграція змісту культурологічної підготовки студентів під час вивчення фахових дисциплін; упровадження в освітній процес вишу інтерактивних методів та форм навчання на основі створення моделей полікультурної взаємодії; активізація самостійної навчальної діяльності студентів шляхом організації та проведення зарубіжного стажування як ефективного засобу формування полікультурної компетентності та набуття досвіду полікультурної діяльності менеджерів з туризму.

Результати дослідження у вигляді розроблених авторкою програми та навчально-методичного забезпечення спецкурсу „Туризм як діалог культур” для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за напрямом підготовки 242 Туризм галузі знань 24 „Сфера обслуговування”; інтегративно-інформаційні модулі з дисциплін соціально-гуманітарної, фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки студентів („Історія української культури”, „Історія України”, „Філософія”, „Іноземна мова (за професійним спрямуванням)” та інші); банк ситуацій полікультурного змісту для реалізації інтерактивного методу „Культурний асимілятор”, тематика навчально-дослідницьких проектів; методичні рекомендації для студентів та викладачів з організації та проведення зарубіжного стажування заслуговують на позитивну оцінку, що виявляється у їх практичному значенні.

Опубліковані авторкою **наукові праці** в достатній кількості (12 публікацій (з них – 10 одноосібні); з них – 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному періодичному виданні) у повному обсязі висвітлюють результати проведеного дослідження і засвідчують їх апробацію.

Слід відмітити, підпорядкованість пунктів роботи розділам і темі, вичерпність і логічність їхнього викладення, відбиття основних положень і досягнень у висновках за розділами та загальних висновках.

Оформлення тексту, цитування та посилання на використані джерела здійснено за необхідними правилами. Кількість опрацьованих літературних джерел становить 396 найменувань, з них 18 – іноземними мовами.

Усі основні положення дисертації належним чином відбито у авторефераті дисертації. І дисертація, і автореферат написано грамотно, а стить викладу в них матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

Разом із тим дисертаційна робота **І. С. Гончарової** має і **деякі недоліки:**

1. Під час роботи над проблемою дослідженням, на нашу думку, треба було приділити більше уваги аналізу нормативних документів, що регламентують туристичну діяльність, а також професійну освіту в нашій країні; матеріалам педагогіки туризму.

2. У вступі бажано було б уточнити методи математичної статистики, які використано під час наукового дослідження.

3. Враховуючи змістовність критеріїв оцінки та показників, що їх характеризують, з метою більш об'єктивного і точного розподілу випробуваних було б доцільно розширити рівневу шкалу від три- (низький, середній, високий) до чотиривимірної, що дало б можливість для виокремлення групи досліджуваних, які набули найвищого, можливо „творчого” рівня сформованості полікультурної компетентності.

4. Недоречним є використання терміну «вищий навчальний заклад» (ВНЗ) у тексті роботи, який Кабінет міністрів України скасував ще в квітні 2018 року та замінив його терміном «заклад вищої освіти» (ЗВО), що відповідає новому закону про освіту.

5. На нашу думку, більш доцільним було б «таблицю ідей» та «бланк опитування» (сторінки 168 та 175 відповідно) винести у додатки, що зменшило б досить великий обсяг основного тексту дисертаційної роботи.

6. Оформлення деяких таблиць у роботі не відповідає вимогам ДСТУ 3008–95, а саме при перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими словами пишуть «Продовження таблиці» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження таблиці 1.1» (стор.: 87, 93, 98, 99, 101, 102, 104, 105, 112, 129, 195).

Але зазначені вище недоліки ні в якому разі не знижують наукову цінність проведеного дисертанткою дослідження й отриманих результатів, із достовірністю та науковою новизною яких повністю погоджуємося.

Гончаровою Інною Сергіївною у повній мірі розв'язано важливу наукову проблему теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування полікультурної компетентності у майбутніх менеджерів з туризму у ЗВО.

Дисертація відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження **Гончаровій Інні Сергіївні** наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри туризму і
готельно-ресторанного сервісу
Сумського державного
педагогічного університету
імені А. С. Макаренка

О. В. Коваленко

Підпис Коваленка О. В. засвідчую:
проректор з науково-педагогічної роботи,
д.б.н., професор

В. І. Шейко